

Stephen J. Ball: Foucault, Power, and Education.

London: Routledge 2013 (178 sider)

Den franske idéhistoriker Michel Foucault er anerkendt som en af de mest betydningsfulde sociologiske tænkere. Anerkendelsen beror hovedsageligt på Foucaults værker og forelæsninger fra 1970'erne, der omhandler social magt og politisk regering. I denne periode kredser Foucault blandt meget andet omkring uddannelsernes og pædagogikkens samfundsmæssige betydning. Blandt andet derfor har Foucaults analyser også fået en vis betydning inden for den pædagogiske sociologi og uddannelsessociologien.

Stephen Ball er professor i netop uddannelsessociologi ved University of London. Ball har igennem en årrække beskæftiget sig med sociologiske undersøgelser af forholdet mellem uddannelse, uddannelsespolitikker og social klasse. I den forbindelse har Ball både trukket på Pierre Bourdieus metoder og ladet sig inspirere af Foucault.

Balls overordnede ambition med *Foucault, Power, and Education* fra 2013 er at skrive uddannelsespolitikernes genealogi. Balls udgangspunkt er, at de moderne uddannelsespolitikker og det moderne skolevæsen opstår og udvikler sig i et krydsfelt mellem to af det moderne samfunds dominerende magtapparater. Den disciplinære magt kommer for det første til udtryk gennem etableringen af skolevæsenet som et pædagogisk massemaskineri, hvis politiske mål er at disciplinere eleverne og deres læring med henblik på at forøge samfundets produktivitet. Biopolitikken indskriver for det andet skolevæsenet i den politiske regu-

lering af befolkningens liv og sikkerhed, hvis mål er at øge statens ressourcer. Disciplinen og biopolitikken danner tilsammen magtstrukturen i det normaliserende samfund, hvor skolevæsenet så udgør en væsentlig magtinstitution, og uddannelsespolitikkerne omfatter vigtige magtstrategier.

Ball vil skildre et særligt perspektiv på uddannelsespolitikernes og skolevæsenets rolle i den sociale normalisering. Foucault beskriver i forelæsningsrækken *Samfundet må forsvares* fra 1975-76, hvordan den moderne normaliseringsmagt er forankret i en permanent politisk krigsførelse. Begrebet om race – og senere begreberne om nationalitet og social klasse – bliver fra 1800-tallet omdrejningspunkt for en moralsk kamp for den nye urbane befolknings kvalitet gennem fastsættelsen af sociale normer. Dette positive forsvar bliver tæt knyttet til en negativ bestræbelse på at bekæmpe samfundets unormale befolkningsselementer, der udgør trusler mod normalitetens sociale orden. Ifølge Ball indgår uddannelsespolitikkerne og skolevæsenet for det første i forsvarsstrategien ved at blive rettet mod at disciplinere eleverne og optimere dem som samfundsressourcer. For det andet indgår uddannelsesområdet i bekæmpelsesstrategien ved at blive rettet mod at normalisere eller kontrollere de befolkningsgrupper, der er uegnede til almindelig skolegang. Her kommer specialpædagogikken og de psykologiske faggrupper til at spille en særlig rolle for magtapparaterne. Disse fagområders opgave er nemlig at udvikle kategorier, klassifikationssystemer og testapparater, der kan udpege og dermed enten gentilpasse de svage elever eller særinstitutionalisere

de afvigende børn. Som Matthew Smith ligeledes påpeger i bogen *Hyperactive* fra 2012, stammer vor tids popularisering af ADHD-diagnosen fra sådanne bestræbelser på at kunne identificere elevadfærd, der udgør en trussel mod samfundets uddannelsespolitiske visioner.

Balls hovedpointe er kort sagt, at de moderne uddannelsespolitikker og det moderne skolevæsen er forankret i en social magtudøvelse, der helt frem til i dag er gennemsyret af en neoracistisk diskurs. En diskurs, der viderefører og omformer det 19. og 20. århundredes racepolitik og racehygiejne.

I bogens sidste del beskriver Ball, hvordan dette samfundsscenario på visse punkter tilspidnes i kølvandet på velfærdsstatens sammenbrud. Den danske politolog Ove K. Pedersen berømmes gerne for at have populariseret begrebet om konkurrencestaten i bogen af samme navn fra 2011. Foucault indkredser imidlertid allerede begrebet i forelæsningsrækken *Biopolitikens fødsel* fra 1978-79, hvor han skildrer fremkomsten af den neoliberale regeringsform. Ifølge Foucault er de neoliberale regeringsteknologier lige præcist funderet i en forestilling om, at den moderne stat og det moderne samfund overalt må fungere ud fra en grundlæggende konkurrencelogik. Markedets økonomiske dynamik skal således gælde hele samfundslegemet og omfatte alle det sociale systems funktionsmåder. Staten skal drives som en forretning. De enkelte samfundsinstitutioner skal drives som konkurrerende virksomheder. Individet skal forvalte sig selv som en ansvarlig selventreprenør, der investerer i sit eget liv som menneskekapital gennem livslang læring og kompetenceudvikling. Den politiske magtudøvelse indvæver sig hermed i alle individets måder at tænke, føle og handle på, så den enkelte kan performe bedst muligt på markedets konkurrencevilkår.

Ifølge Ball dominerer de neoliberale regeringsteknologier også vor tids uddannelsespolitikker og skolevæsen. Hvilket blandt andet viser sig derved, at elever-

nes opmuntres til at opfatte og forbedre sig selv ud fra kompetenceparadigmet. Forsvarsstrategien bag det 20. århundredes racehygiejne omdannes således til et fokus på optimering af elevernes læring af kompetencer, der kan testes og måles. En optimering, der tager afsæt i en kulturel og økonomisk formning af elevernes adfærd og intelligens efter uddannelsesstandarter og performanskriterier. Den racehygiejniske bekæmpelsesstrategi omdannes til en identificering af de performancesvage elever med særlige behov, der skal diagnosticeres og gøres til genstand for specielle tiltag. Den moderne inklusionstanke er blot en ny diskurs på gamle flasker, der er forbundet med intensiv monitorering og kontrol af de afvigende elever med henblik på at skabe størst mulig social normalisering. Denne normaliseringsstrategi viser sig dels gennem udbredelsen af psykologisk terapi i skolevæsenet, der skal gentilpasse elever med psykiske forstyrrelser. Dels gennem det specialpædagogiske fokus på kompensation for handicappede elevers funktionsnedsættelser, der skal give dem mulighed for at præstere på lige fod med såkaldte normale elever. To sociale magtteknikker, der efterhånden også er indført på alle niveauer af det danske uddannelsessystem.

Ball afslutter sin indsigtfulde og velskrevne bog på samme måde, som Foucault afslutter sit forfatterskab. Foucault bearbejder i 1980'erne sit blik for, hvordan magten altid udøves over, igennem og af frie individer. Derfor rummer enhver form for magtudøvelse også altid muligheden for modstand. Foucault får på den baggrund idéen til at lancere en frihedens etik, der kan løsrive mennesket fra neoliberalismens, konkurrenceideologiens og velfærdsstatens altomfattende magtmekanismer. Foucault bruger derfor blandt andet forelæsningsrækken *Subjektets hermeneutik* fra 1981-1982 og værket *Omsorgen for sig selv* fra 1984 til at vende blikket mod den hellenistiske og romerske filosofis fremstilling af selvomsorgen som et hovedfokus for etikken, altså for

læren om den gode levevis. Studierne af antikken kan nemlig vise os, hvordan vi kan indgå i en konstant selvskabelse gennem sådanne selvomsorgspraksisser. Vi kan dermed udøve en eksistentiel frihed i forhold til os selv, der minimerer herredømmerelationernes indflydelse på os. Ifølge Ball kan dette selvomsorgsprincip så netop bruges til at reformere uddannelsespolitikkerne og skolevæsenet, så de undslipper den neoracistiske diskurs. Formålet med pædagogik og uddannelse må derfor blive at understøtte elevernes selvomsorg, sådan at de selv bliver i stand til at tage stilling til og tage vare på, hvem de gerne vil være uanset deres svagheder og begrænsninger.

Balls glimrende bog kan fungere som et sociologisk kompas, der kan vise os, hvor vi er på vej hen i skolevæsenet, og hvordan vi måske kan ændre kursen til noget bedre. Ball viser samtidig, hvordan Foucaults analyser kan benyttes som afsæt for en kritisk og opbyggelig tilgang til uddannelsessociologien.

Anders Dræby Sørensen
Afdeling for Pædagogisk Filosofi
DPU, Aarhus Universitet